

RESİMLERLE İNSANLIK TARİHİ ANSİKLOPEDİSİ

ANTİK ÇAĞDA ASYA II
Babil ve Asur

KARACAN

KARACAN RESİMLERLE İNSANLIK TARİHİ ANSİKLOPEDİSİ

Copyright: Daniel Mallo-Editorial Palsa S.A., Mexico
Türkiye'de Yayın Hakkı: KARACAN YAYINLARI/ONK

Karacan Yayınları A.Ş. adına sahibi: **ALİ KARACAN**
Sorumlu Genel Yayın Yönetmeni: **ALİ SAYDAM**
Mali Koordinatör: **ÖZHAN KÜÇÜKTOPUZLU**
Teknik Koordinatör: **OĞUZ DEMİRCİOĞLU**

Yazı İşleri Müdürü: **ERCAN ALTAZLI**
Yazı İşleri Yardımcısı: **DENİZ DAĞDELEN**
Danışma Kurulu: Prof. Dr. **TAHSİN YAZICI**, Doc. Dr. Ali **İHSAN GENCER**,
Doç. Dr. **MEHMET ÖZSAİT**, Doc. Dr. **İSMET MİROĞLU**, **PAUL MANDRİNİ**,
ALBERTO CABADO, **EUGENIO ZOPPI**.

Teknik Yönetmen: **ERTAN GÖKEMRE**
Teknik Müdür: **NURETTİN ÖZAKSEL**
Teknik Müdür Yardımcısı: **M. SABİT UÇUK**
İlan ve Halkla İlişkiler Müdürü: **ESER NOYAN**
Satış Müdürü: **ALİ ALPASLAN**

**Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın
3.4.1984 tarih ve 2152 sayılı kararı ile
özellikle ilkokul 4. ve 5. sınıf öğrencileri ile
ortaokul öğrencilerine tavsiye edilmiştir.**

Renk Ayrımı: **ÇALI GRAFİK**
Baskı: **HÜRRİYET OFSET A.Ş. HALKALI/İSTANBUL**
Kapak Baskısı: **NADİR BASİMEVİ**

Adres: **KARACAN YAYINLARI**, Basın Sarayı, Cağaloğlu/İstanbul
Tel: 527 00 34 - 526 69 00

Fiyatı: **200 TL / Kıbrıs'ta: 250 TL**

BABİL VE ASUR

BABİL VE ASUR

TARİH BO-
YUNCA MEZO-
POTAMYA, BAĞIMSIZLIĞINI KORUMAK YA DA
BÖLGEYE HAKİM OLMAK İSTEYEN ŞEHİR-DEVLET-
LERİ ARASINDA ÇIKAN, BİR DİZİ ÇATIŞMAYA
SAHNE OLMUŞTUR...

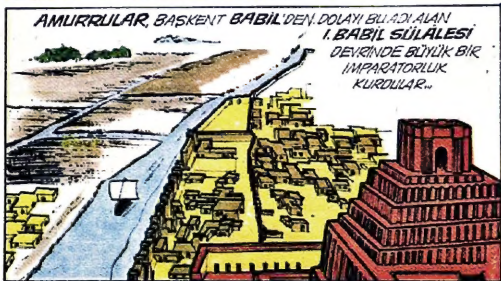
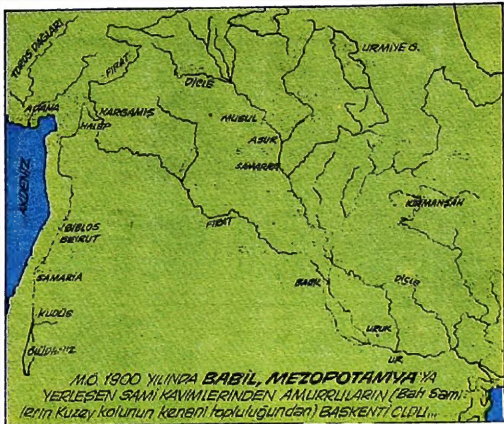
BUNA BİR DE DİCLE VE FIRAT BOYLARINDA YASAYAN ÇEŞİTLİ
TOPLULUKLARIN FARKLI KÜLTÜRLERDEN GELMELERİNİ VE MEZOPOTAM-
YA'NIN ASIRLAR BOYU UĞRADIĞI İSTİLALARI EKLERSEK, BÖLGEDE İKTİDA-
RIN NEDEN SIK EL DEĞİŞTİRDİĞİNİ DAHA KOLAY ANLAYABİLİRİZ...

MESELA, SÜMER DEVRİNDE MEZOPOTAMYA'YI ELE GEÇİREN III. UR HANEDANI, DOĞUDA ELAMLAR BATIDA SAMİ KAVİMLERİ TARAFINDAN KİSTİRİLMİŞ DURUMDAYDI...

SAMİ KAVİMLERİNİN SALDIRILARI SONUÇU M.Ö. 2000 YILLARINA DOĞRU III. UR HANEDANI VE UR ŞEHİR-DEVLETİNİN MEZOPOTAMYA'DA BİR ASIR BOYLUNCA SÜREN HAKİMİYETİ SONA ERDİ... BÖLGE BİRÇOK KRALLIĞA BÖLÜNDÜ...

M.Ö. 1894-M.Ö. 1595
YILLARI ARASINA
RASTLAYAN BÜYÜK DÖNEM-
DE BAŞA GEÇEN 11
KRALDAN EN ÖNE-
M-
LİSİ, ŞÜPHE SİZ
HAMMURABI'YDI...

M.Ö. 1792 YILINDAN İTİBAREN HAM-
MURABI, FETİHLER, İTTİFAKLAR VE
ANTLAŞMALAR YOLUYLA MEZOPOTAM-
YA'DA BİRLİĞİ YENİDEN SAĞLADI...

O DEVRE AİT
BİR KİTAPTA
AKAD VE SÜMER TOPRAKLARININ
İDARESİNİN, HAMMURABI'YE SÜ-
MER TANRILARI ANU VE ENLİL
TARAFINDAN VERİLDİĞİ YAZILIDIR.

HAMMURABI MEZOPOTAMYA'YI BİRLEŞ-
TİRMEKLE KALMADI... ÜLKE SINIRLARINI BATIDA
AKDENİZ'E, KUZUYDE TOROS DAĞLARINA, GÜNEY-
DOĞUYA **İRAN'A** KADAR GENİŞLETTİ...

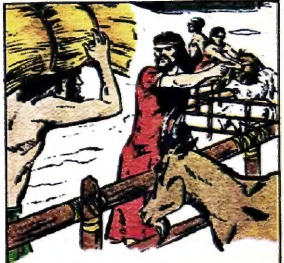
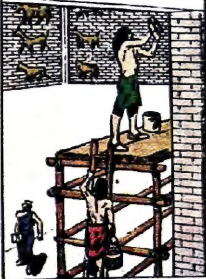
BABİLLİLER, SÜMER VE
AKADLARIN GELENEK VE
GÖRENEKLERİNİ AYNIEN
KORUMAKLA BERABER,
SOSYAL VE EKONOMİK
ALANDA KÖKLÜ DEĞİŞİKLİK-
LER YAPMISLARDI...

MESELA, BABİL HALKI ÜÇ SINIFA AYRILIR-
DI: KRALLIK GÖREVLİLERİ, TİCCARLAR, BAN-
KERLER VE BÜYÜK TOPRAK SAHİPLERİN-
DEN OLUŞAN HÜR VATANDASLAR....

....ZANAATKÂRLAR, SARAYDA
GÖREVLİ HİZMETKÂRLAR,
ÇİFTÇİLER VE KÜÇÜK TOPRAK
SAHİPLERİNDEN OLUŞAN
BİR ORTA SINIF....

.... VE NİHAyet KÖLELER...
KÖLELER DE, SAVAŞ ESİRLERİ VE
İŞLEDİKLERİ SUÇUN CEZASINI
GEÇİCİ BİR SÜRE KÖLELİK YAPARAK
ÖDEYENLER OLMAK ÜZERE İKİYE
AYRILIYDI...

SÜMER VE
AKADLAR, AMUR-
RULARLA AYNI
HAKLARA
SAHIPTİLER...

EKONOMİ SADECE
SARAY VE TAPINAGIN
TEKELİNDE DEĞİLDİ..
ÖZEL MÜLKİYETİ AİT.....

... YA DA ÇİFTÇİLER TARAFINDAN İŞLETİLEN
TOPRAKLAR DA VARDI.. BURALARDA KÖ-
LELERLE TARIM İŞÇİLERİ ÇALIŞTIRI-
LIRDI...

SAVAS DURLUMUNDA ASKERE
ALINAN QIFTCILER...

...EĞER GERİYE GAĞ DÖNMEZ-
LERSE, BU TOPRAKLAR, OĞULLA-
RINA, OĞULLARI KÜÇÜK YASTA
OLANLARINSA, EŞLERİNE
KALIRDI...

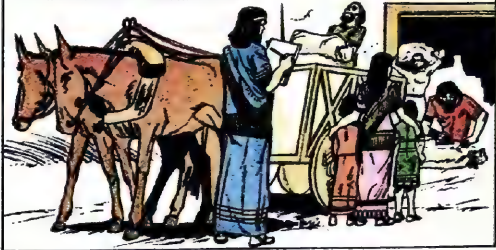
SEHİR-DEVLETİNİ OLUŞTURAN KLİ-
RULAR ARASINDA EN ÖNEMLİSİ TAPINAKTI.
TAPINAKIN GELİRİ HALK TARAFINDAN
KARŞILANIYDI...

DİNİ GÖREVİNİN YANI SIRA
TAPINAKIN BİR BASKA ÖNEMLİ
GÖREVİ; BANKACILIK ALA-
NINDAYDI. HALKA, BANKERLER-
DEN DAHA DÜŞÜK BİR FAİZ-
LE BORÇ PARA VERİRDİ...

BİLDİĞİNİZ GİBİ BU
DÖNEMDE PARA BİLİNİLMİYOR-
DU. ONUN YERINE TİCARET VE-
YA BORÇ ALIP VERMEDE MA-
DENLERDEN YA DA TARIM ÜRÜN-
LERİNDEN YARARLANILIYORDI...

KRALLIĞIN BAŞLICA GELİR KAYNAKLARI;
TARIM ÜRÜNLERİ, HAKİMİYETİ ALTINDAKİ
ÖLKELERDEN SAĞLANAN VERGİ VE HARÇ-
LARDAN ELDE EDİLEN GELİRLE, SAVAŞ
ZAMANI TOPLANAN GANİMETLERDİ...

İDARİ YÖNETİM, ÇOK SAYIDA GÖREVLİYE
İHTİYAÇ DUYULMASINI GEREKTİRMekteydi..
KENT İDARECİLERİ BİLE, EN BASİT KONULAR-
DA DAHI, KRALA DANIŞMAK ZORLUNDAYDILAR...

KAMUYA AIT BİNALARIN
YAPIMI, SURLARIN VE SULAMA
KANALLARININ İNŞASI, KANA-
LİZASYON ÇALIŞMALARI VB.
KRALLIĞIN SORUMLULUĞUN-
DAYDI...

BU DÖNEME AİT EN ÖNEMLİ
BELGELERDEN BİRİ, DİYORİT BİR
BLOKA KAZILMIŞ OLAN HAMMURA-
Bİ KANUNLARI'DIR... HALEN BU DİYO-
RİT DİKME TAŞ LOUVRE (LUVR)
MÜZESİNDE KORUNMAKTADIR...

KANUNLARI OLUŞTURAN 280
MADDE, ADALET TANRISI ŞA-
MAŞ'A İTHAF EDİLMİŞTİR...
HAKKIN ZAFERİ, KÖTÜLÜKLE-
RİN CEZALANDIRILMASI, GÜÇ-
LÜNLÜN ZAYIFI EZMESİNİN
ÖNLENMESİ TEMELİNE
DAYANIR...

KANUNDA ELE ALINAN KONULA-
RIN BAŞINDA HİRSİZLİK, SUÇA
YATAKLİK, CİNAYET, ADAM KAÇIRMA,
BOŞANMA, MESLEKİ YETERSİZLİK,
KÖLELİK VE HARACÇILIK GEİR...

ADALETİN YERİNE
GETİRİLMESİNDE GÖZE
GÖZ, DİŞE DİŞ, KISASA
KISAS YÖNTEMİ
UYGULANMIŞTIR...

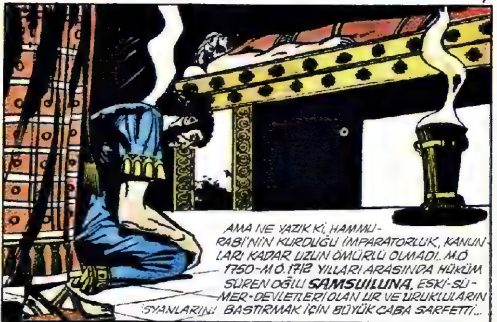

BU DA
HAMMURABI
KANUNLARININ
NE KADAR
KATI VE KESİN
OLDUĞUNUN
BİR İFADESİDİR...

HAMMURABI KANUNLARININ
YAZILMASINDAN BİN YIL SONRA,
ASUR KRALI **ASURBANI-
PAL**'İN KÜTÜPHANESİNDE,
BU KANUNLARIN GENİŞLETİL-
MİŞ BİR ÖRNEĞİ MEVCUTTU...

AMA NE YAZIK Kİ, HAMMU-
RABI'NİN KURDUĞU İMPARATORLUK, KANUN-
LARI KADAR UZUN ÖMÜRLÜ OLMADI. M.Ö
1750-M.Ö.1712 YILLARI ARASINDA HÜKÜM
SÜREN OĞUL **SAMSUİLUNA**, ESKİ-SÜ-
MER-DEVLETLERİ OLAN UR VE URUKLULARIN
'SYANLARINI' BASTIRMAK İÇİN BÜYÜK CABA SARFETTİ...

BU ARADA ZAGROS DAĞLA-
RINDA YAŞAYAN **KASSİTLER**
DE TEHLİKELİ OLMAYA BAŞLAMIS-
LARDI...

BABİLLİLER TARA-
FINDAN GERİ PÜSKÜR-
TÜLEN KASSİTLER, KUZEY-
DE YER ALAN MARI,
KENTİ YAKINLARINA
YERLEŞTİLER VE
AKAD DİLİNİ
BEHİMSEDİLER...

ZİRA SÜMER DİLİ, III. LİR HANEDANI-
NIN YIKILIŞINDAN SONRA ESKİ ÖNEMİ-
Nİ KAYBETMİŞ, SADECE AKADLI KÂTİP-
LER TARAFINDAN, YAZI DİLİ OLARAK
KULLANILIR OLMUŞTU...

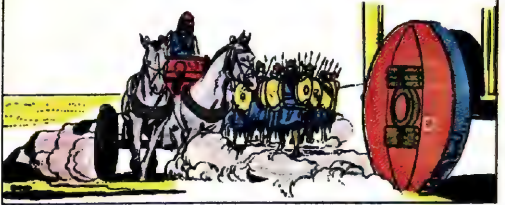

KRALARIN ÇOĞU YÖNETİMDE
VE YAZISIMLARINDA AKAD YA DA
BABİL DİLİNİ KULLANDILAR..
BÜ DÖNEMDE SÜMER YA-
ZISINDAN, ANIT VE DİKİLİ
TAŞLARIN KİTABELERİNDE
YARARLANILDIĞI GÖRÜL-
MEKTEDİR...

BİR SÜRE SONRA
KASSİT'İN, **BABİL**
TOPRAKLARINA, BU KEZ
BARİŞÇI AMAÇLARLA
YENİDEN GELDİLER,
MEZOPOTAMYA,
O DÖNEMDE YENİ
İSTİLALARA SAHNE
OLDU..

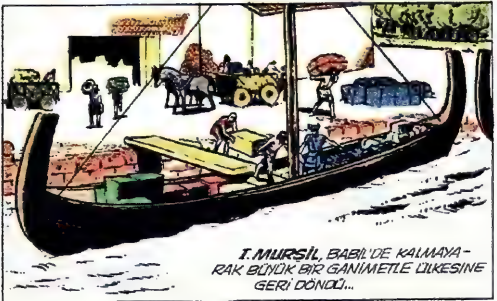
BUNLARDAN BİRİ M.Ö 1530 YILLARINA DOĞRU
ANADOLU'DAN GELEN.....

.... VE BABİL'İN İÇLERİNE
KADAR İLERLEYEN HİTİT-
LERDİ...
(T.MURSİL)

**HİTİTLER ŞEHİRİ ELE GEÇİRİP
YIKTILAR VE İ. BABİL SÜLÂLESİNE
SON VERDİLER...**

**İ. MURŞİL, BABİL'DE KALMAYA-
RAK BÜYÜK BİR GANİMETLE ÜLKESİNE
GERİ DÖNDÜ...**

TARİHİN BU DÖNEMİNE AIT FAZLA
BİR BİLGİ OLMAMASINA RAĞMEN
HİTİTLERLE BİRLEŞEREK **BABİL'E**
SALDIRAN **KASSİTLERİN...**

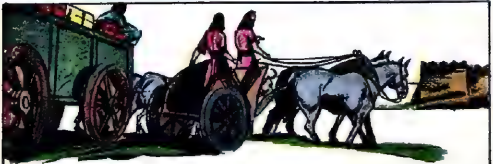
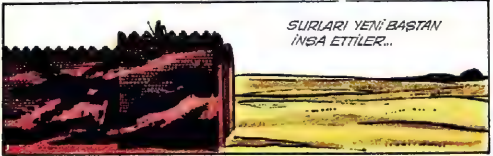

...ONLAR GİTTİKTEN SONRA
BÖLGEYE TEK BAŞLARINA
HAKİM OLDUKLARI
SANILMAKTADIR...

KASSİTLER YERLİ HALKLA BAZAN
SAVAŞ, BAZAN ANLAŞMA YOLUYLA
KRALLIĞI YENİDEN TEŞKİLATLAN-
DIRDILAR...

SURLARI YENİ BAŞTAN
İNŞA ETTİLER...

BÖLGEDE HAKİMİYET KURARAK, DİŞ TİCARETİ
KONTROL ALTINA ALDILAR...

BU DÖNEMDE MİSİR'İN
SÜRİYE VE FİLİSTİN'DE
BİRTAKIM KOLONİLERİ
BULUNUYORDU.. KAS-
SİTLER, FİRAVUNUN Çİ-
KARLARINA ZARAR
VERMEYECEK BİR
BİÇİMDE BU KOLONİ-
LERE SIZMAYI BA-
SARDILAR...

MÖ. 1457 YILINA DOĞRU MİTANNİLERİ
İZLEYEN **III. TUTMOSİS**, FİRAT'IN
KUZEYİNE KAPAR GELDİ.. BUNUN SEBEBİ,
MİTANNİLERİN **MİSİR**'A AIT OLAN
SÜRİYE-FİLİSTİN BÖLGESİNİ
YAĞMALAMAK İSTEME-
LERİ YDI...

BU DURUM FIRAVUNLA KRALIN
BASIL'DE BULUSMALARINA UY-
GUN BIR ZEMIN HAZIRLADI VE
IKI ULKE ARASINDA DOSTANE
ILISKILER KURULDU...

SENELER SONRA KASSIT KRA-
LI KADASHMAN-HARBE FIRAVUN
II. AMENOFIS'E KARSI DU-
ZENLENEN BIR ISYANI BASTIR-
MAK AMACIILA SURIYE'YE
SALDIRACAKTI...

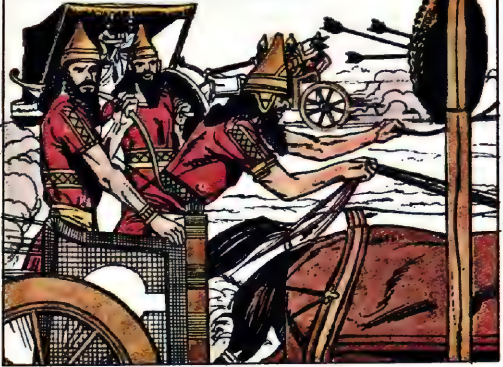

ZAMANLA İKİ ÜLKE ARASIN-
DAKİ İLİSKİLER DAHA DA SIK-
LAŞTI.. KASSİTİER TARAFIN-
DAN MISIR'A GÖNDERİLEN
PRENSESLERDEN BAZILARI
FİRAVUNLARIYA EVLENEREK,
GERÇEK BİRER POLİTİK İTTİ-
FAK ÖRNEĞİ OLAN AKRABA-
LIKLAR KURDULAR.

M.Ö. XIII. YÜZYILDA KASSİTİER, YUKA-
RI DİCLE BÖLGESİNDE YAŞAYAN
BİR BAŞKA KAVİM OLAN **ASUR**
TEHDİDİYLE KARSILAŞTILAR...

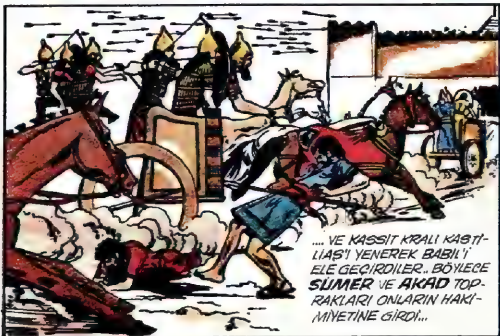
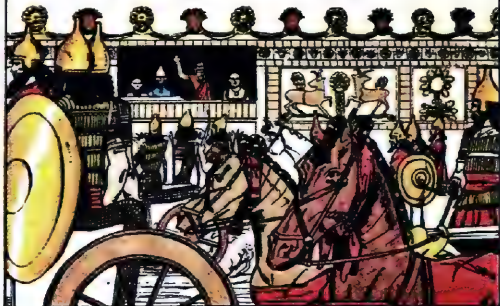
KUZEY MEZOPOTAMYA'DA YASAYAN **ASURLULAR**,
SÜREKLİ SÜMERLER, AKADLAR, HITİTLER, VE KASSİTLER
TARAFINDAN YENİLGİYE UĞRATILMISLARDI...

YASADIKLARI SOĞUK VE KURAK
BÖLGE, **DİCLE** NEHRİ VE DOĞUDA YER
ALAN DAĞLARLA ÇEVİRİLİYDİ.. SAVAŞCI
BİR TOPLULUK OLAN **ASURLULAR**...

...TUKULTI-NINURTA (M.Ö 1244 - M.Ö.1208) DEVRİNDE MEZOPO-
TAMYA'DA GÖRÜLMEMEYE BAŞLADILAR...

.... VE KASSIT KRALI KABTI-
LIAS'I YENEREK BABİL'I
ELE GEÇİRDİLER.. BÖYLECE
**SÜMER VE AKAD TOP-
RAKLARI ONLARIN HAKİ-
MİYETİNE GİRDİ...**

SEHRİ İKİ DEFA YAĞMALAYAN ASUR-
LULAR MEMLEKETLERİNE ZENGİN
BİR GANİMET VE BİNLERCE ESİRLE
GERİ DÖNDÜLER...

GANİMETLERDEN SAĞLANAN GELİRLE
TUZKULTİ-NINURTA BASKENT
ASUR'U BAYINDIR BİR HALE GETİRİP,
ÇOK SAYIDA SARAY VE TAPINAK İNSA
ETTİRDİ...

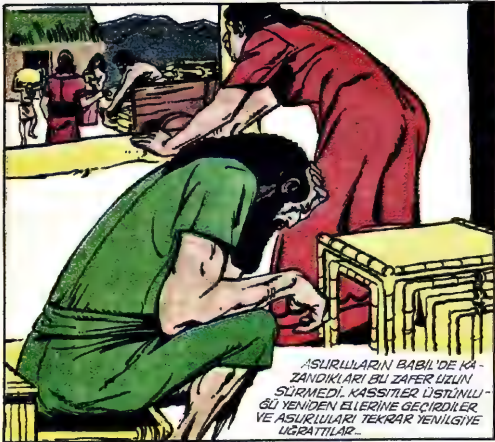

ASUR KRALLARI
AYNI ZAMANDA DINİ YETKİ-
LERE DE SAHIPTI. TANRILARA
ADANAN ADAKLAR ONLAR
TARAFINDAN YERİNE
GETİRİLİRDİ...

TANRILAR ADINA DÜZENLENEN
DİNİ TÖRENLERİN AMACI DA YINE KRALIN
TANRILARIN LÜTFUNA NAIL OLMASINI
SAĞLAMAKTI...

...VE SINIRLARINI SURİYE ÇÖLLERİNE, AKDENİZ'DE BABİL'İN
ÖNEMLİ LİMANLARI OLAN BIBLOS VE SİDON'A KAPAR GENİŞLETTİ...

DAHA SONRA BABİL KOLONİLERİNİ
ELE GEÇİREREK, TÜM MEZOPOTAMYA'YA
HAKİM OLDU..

ASUR'UN ÜSTÜNLÜĞÜ
ARTIK HERKES TARAFIN-
DAN BİLİNİYORDU. FİRA-
VUN BİLE TİGLATPİLE-
SER'E DEĞERLİ HEDİYE-
LER ESİĞİNDE BİR
ELÇİ GÖNDERMİŞTİ...

AYNI DÖNEMDE SEHİR HA-
YATINDA DA ÖNEMLİ GELİŞ-
MELER GÖRÜLDÜ... İMPARA-
TORLUĞUN HER BÖLGESİ
TITİZ BİR BİÇİMDE KON-
TROL ALTINDA TUTULU-
YORDU...

YÖNETİMİN EN ÖNEMLİ
SAHİİYETLERİNDEN BİRİ,
KRALİYET KARARLARINI
İMPARATORLUĞA
YAYMAKLA GÖREVLİ
KİSİ OLAN NAGİR-
EKALLI İDİ...

BU DÖNEMDE KRALLIK, VERGİYE
BAĞLANAN KOMŞU ÜLKELER SAYE-
SİNDE BÜYÜK ÖLÇÜDE ZENGİNLEŞTİ..

FAKAT TIGLATPİLESER'İN ÖLÜ-
MÜNDEN SONRA GERİLEME DEVRİ
BAŞLADI.. GERİLEMENİN SEBEPLERİN-
DEN BİRİ DE, GALİBİYETLE SONUÇLANSA
BİLE, SAVAŞLAR SEBEBİYLE NÜFUSUN
BİR HAYLİ AZALMIŞ OLMASIYDI...

GÖÇEBE KAVİMLERİN BAS-
LATTIĞI GÖÇ DALGASI HÂLA DEVAM
EDİYORDU.. BUNLARDAN BİRİ OLAN
ARAMİLER, KÜZEY SURİYE İLE MEZO-
POTAMYA'NIN ORTA VE GÜNEY KISIMLA-
RINA YERLEŞTİLER...

ASUR KENDİ SINIRLARI
İÇİNE ÇEKİLDİ.. ASKERİ ÜSTÜNLÜĞE
DAYANAN YAYILIMCI POLİTİKASINI
SÜRDÜRMEYE ANCAK BİR ASIR
SONRA BAŞLAYABİLDİ...

BUNDA, NÜFUSUNUN ART-
MASININ YANI SIRA, DÜZENLİ
BİR ORDUYA SAHİP OLUŞUN
VE KULLANILAN SİLÂHLARIN
NİTELİĞİNİN DE PAYI
BÜYÜKTÜ...

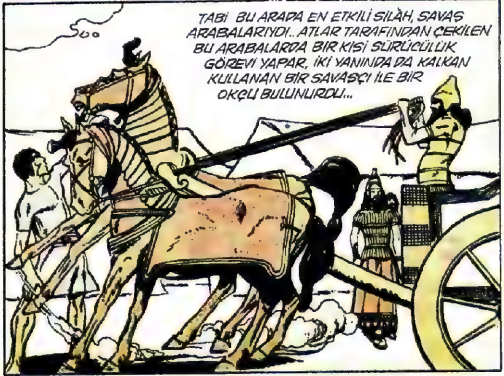

ASURLULAR ASKERİ
ALANDA DEMİRDEN YARAR-
LANAN İLK TOPLULUKTUR...

KASKLARIN, KALKAN
VE ZIRHLARIN YAPIMINDA
DAHA DAYANIKLI OLAN
TUNÇ TERCİH
EDİLİRDİ...

TABİ BU ARADA EN ETKİLİ SİLÂH, SAVAŞ
ARABALARIDYDI.. ATLAR TARAFINDAN ÇEKİLEN
BU ARABALARDA BİR KİŞİ SÜRÜCÜLÜK
GÖREVİ YAPAR, İKİ YANINDA DA KALKAN
KULLANAN BİR SAVAŞÇI İLE BİR
OKÇU BULUNURDU...

ASUR ORDUSU ÇEVİKLİĞİ YE
GÜÇLÜLÜĞÜYLE TANINIRDI...

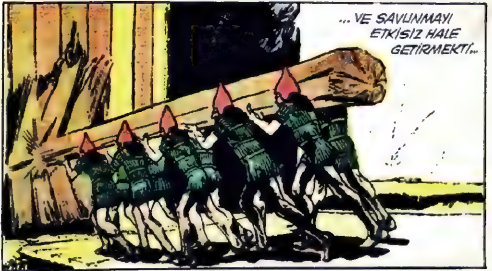
İKİ TÜR PİYADE VARDI: HAFİF VE AĞIR...
HAFİF PİYADE ÇEVİKLİK ALANINDA AVANTAJLI,
AĞIR PİYADE İSE YÜRÜCÜ OLMADA DAHA ÜS-
TÜN DURLUMDAYDI...

MÖ. 800 YILLARINA
DOĞRU SÜVARİLER
ÖN PLANA GEÇTİ..ES-
NEK BİR ZİRH TAŞIYAN
ASURLU SÜVARİLER
BASLARINA FAZLA
AĞIR OLMAYAN BİR
KASK TAKAR. BACAĞ-
LARINI KORUMAK AMA-
CIYLA UZUN ÇİZMELER
GİYERLERDİ., AT ÜZE-
RİNDE OKATAN İLK
SAVAŞÇILAR DA BUNLARDI...

SAVASTA
İSTİHKÂM
BİRLİĞİNİN
GÖREVİ, AS-
KERİ KITALARIN
HAREKÂTINI
KOLAYLAS-
TIRMAK.....

... VE SAVUNMAYI
ETKİSİZ HALE
GETİRMEKTİ...

BİR ASIRLI ASKERİ EN GÜZEL Şİ
CİMLER ANLATMAKTAÖİR. ASIRLI ASKER
YORULMAZ, SENDELEMEZ, VE UYUMAZ,
SADAĞINDAKİ OKLAR....

... BİTENMİŞ OLUP, YAYI HER
ZAMAN GERİLİDİR... SAVAŞ
ARABALARININ TEKERLEKİE-
RİNDEN ÇIKAN SES....

.... FIRTINANIN UĞULTUSUNU
ANDIRIR.. DÜŞMANIN ÜZERİNE
AVINI PARÇALAMAYA HAZIRLANAN
GENÇ BİR ASLAN GİBİ KÜKREYE-
REK SALDIRIR..

400 YIL BOYUNCA ASIRLILAR,
SALDIRIKLARI KÖY VE KASABA-
LARA KORKU VE YIKIMI DA BERA-
BERLERİNDE GÖTÜRDÜLER...

M.Ö. 800 YILINA
DOĞRU TAHTA HENLİZ
ÇOCUK YAŞTA OLAN
III. ADAD-NIRARI
GEÇTİ.. YÖNETİM,
ANNESİ SEMİRA-
MIS'IN ELİNDEYDİ..

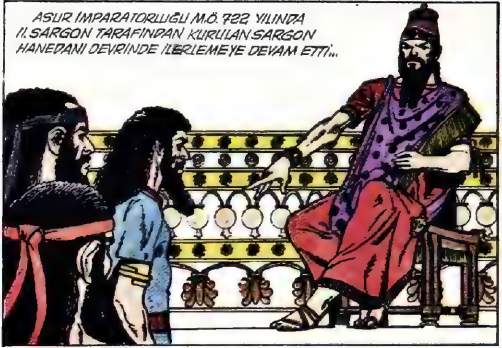
DAHA SONRA YUNANLI
BİR TARİHÇİ BU ENER-
JİK VE GÜÇLÜ KADIN-
DAN BİR TANRIÇA, BİR
KRALİÇE, BÜYÜK BİR
KOMUTAN, ASKERİ BİR
MIMAR VE GÜÇLÜ BİR
YÖNETİÇİ OLARAK
SÖZ EDER..

M.Ö. 729 YILINDA KÜÇÜK
ASYA'NIN GÜNEYDOĞUSU VE
TÜM BABİL, III. TİGLATPİLE-
SER'İN ELİNE GEÇTİ...

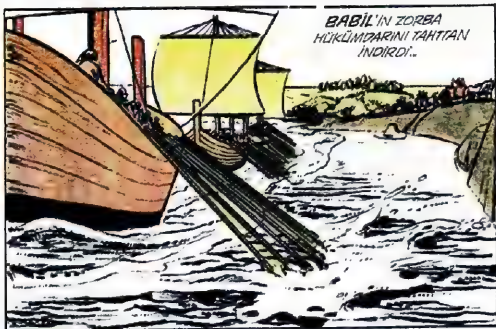
AŞAĞI MEZOPOTAMYA'NIN
SAMİ ASILLI HALKI, **KALDEİ** PRENSİN İDARESİNDEN MEMNUN
DEĞİLDİ. **ASUR** KRALI **BABİL**'İN İDARESİNİ DEVRALDI VE ESKİ
GELENEK-GÖRENEKLERİ DİNİ KURUMLARI AYKEN KORUDU...

ASUR İMPARATORLUĞU MÖ. 722 YILINDA
II. SARGON TARAFINDAN KURULAN SARGON
HANEDANI DEVRİNDE İLERLEMeye DEVAM ETTİ...

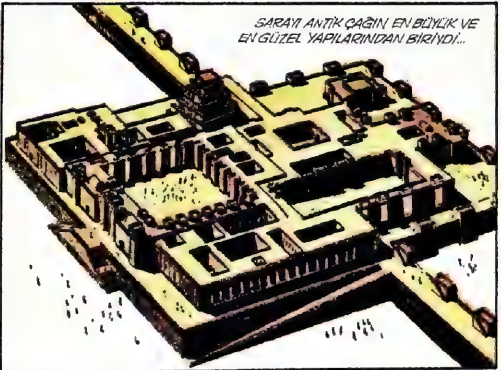
SARGON, İSRAİL'İ KUSATTI VE BASKENT SAMARİA'YI ALDI...
MEZOPOTAMYA'NIN KUZEYİNDE HİTİT İMPARATORLUĞU'NUN KALIN-
TILARINA (GZE HİTİT DEVLETLERİ) SON VERDİ.. KUZEYDOĞUDA
KARGAMIS ADLI TİCARET MERKEZİNİ TOPRAKLARINA KATARAK
URARTULARI YENDİ.. VAN VE URMİYE GÖLLERİNE KADAR İLERLEDİ...

... VE BASRA KÖRFEZİNE KADAR BÜTÜN BABİL TOPRAKLARINA HAKİM OLDU..
BU KADAR GENİŞ TOPRAKLARA SAHİP OLMAK, II. SARGON'LI KALICI ESER-
LER MEYDANA GETİRMekten ALIKOYMAMISTI. ÇOK SAYIYA İNSAN GÜ-
CÜNDEN YARARLANARAK BÜYÜK BİR SEHİR KURDU...

SARAYI ANTİK ÇAĞIN EN BÜYÜK VE
EN GÜZEL YAPILARINDAN BİRİNDİ...

DUVARLARINDA SU KİTÂBE YER ALIYDI: KÂİNATIN KRALI
II. SARGON BİR ŞEHİR KURDI. ONA "KURŞABAD" ADINI VERDİ VE
EŞSİZ BİR SARAY İNŞA ETTİRDİ...

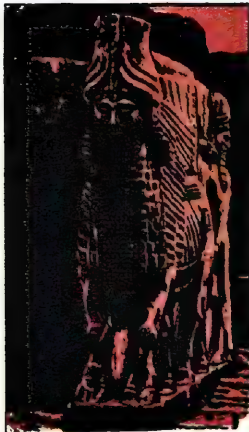

ASIRLILARIN SAVASCI
RUHLI MEYDANA GETIRILEN
RESIM VE HEYKELLERDE DE
GORULMEKTEYDI. MADENDEN
KABARTMA OLARAK YA DA
FILDISINDEN YAPILAN SANAT
ESERLERINDE ISLENILEN
KONULI, SAVAS VEYA AV
SAHNELERINDI...

KRAL HEYKELLERİ
HER ZAMAN TABİİ
ÖLCÜLERDEN
DAHA BÜYÜK
TUTULUR, YÜZE
SERT VE MUZAF-
FER BİR İFADE
VERİLİRDİ...

SANKİ BÜTÜN HEYKELTIRASLAR ESER-
LERİNİ TEK BİR MODELDEN YARARLA-
NARAK YAPMISLAR GİBİ, BÜTÜN KRAL
HEYKELLERİ BİRBİRİNİN AYNIDYI...

TAM KABARTMALI HEYKELCİLİK
HEMEN HEMEN YOK GİBİYDİ. BU-
NUN SEBEBİ MİMARİYLE HEYKEL-
CİLİĞİN BİRBİRİYLE İÇ İÇE
OLMASIYDI...

ŞEHİR GİRİŞLERİNE VE SARAY
KAPILARINA YERLEŞTİRİLEN İN-
SAN BAŞLI VE KANATLI, DEVASA
BOĞA VE ASLAN HEYKELERİNİN
BAZILARININ DORT YERİNE BEŞ
AYAĞI VARDI...

ASURLILAR ARASINDA ÇOK BÜYÜK SANATKARLAR YETİŞTİ.
ORDUNUN, SARAY VE TAPINAKLARIN GEREKLİ İHTİYAÇLARI BUNLAR
TARAFINDAN KARŞILANIRDI...

ORDUNUN TEÇHİZATININ
HAZIRLANMASINDA VE İNŞAAT-
LARDA SAVAŞ ESİRLERİ ÇALIŞ-
TIRILIYDI...

ESİRLERİN BİR BÖLÜMÜN-
DEN DE ASKER YADA YARDIMCI
SAVAŞ GÖREVLİSİ OLARAK
FAYDALANILMAKTAYDI...

SÜREKLİ OLARAK MİS.R' TARAFINDAN KİS-
KIRILAN SURIYE VE FİLİSTİNLİLER, ASURLULARA
SIK SIK BAS KALDIRIRLAR VE BÖLGEDE KARI-
SIKLIKLARA SEBEP OLURLARDI...

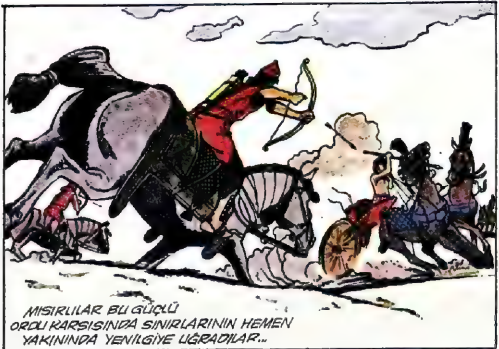

MÖ.671 YILINDA KRAL ASARHADDON
MISIR'A BİR SEFER DÜZENLEMeye KARAR
VERDİ.. BU DÖNEMDE İMPARATORLUĞUN
SINIRLARI FIRAT'TAN AKDENİZ'E KADAR
UZANIYOR. FENİKE VE FİLİSTİN LİMANLA-
RINI İÇİNE ALIYORDU...

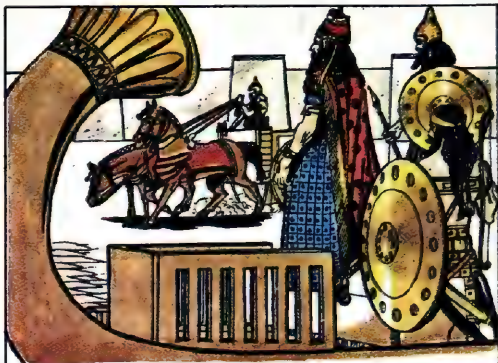

FENİKELİLER VE ARAPLARLA BİR İTTİFAK
KURAN ASARHADDON, PIRAMİTLER ÖLKE-
SİNE DOĞRU YOLA ÇIKTI...

MISIRLILAR BU GÜÇLÜ
ORDU KARŞISINDA SINIRLARININ HEMEN
YAKININDA YENİLGİYE UĞRADILAR...

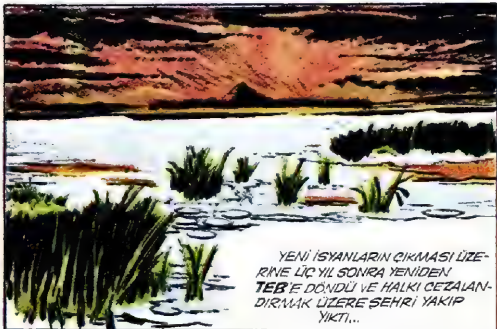

ASARHADDON, NİL'İN DELTASINI İSGAL ETTİ VE HEMEN
HEMEN HİÇBİR DİRENME İLE KARŞILASMADAN MEMFİS'E
GİRDİ. BU ARADA ORTA VE YUKARI MISIR, BAĞIMSIZLIKLARINI
KORUMUŞLARDI...

BU KRALIN ÖLÜMÜN-
DEN SONRA İMPARA-
TORLUK, OĞULLARI
ARASINDA PAYLAŞILDI.
ASURBANİPAL SÜRİ-
YE VE KOLONİLERİNİ,
SAMAŞUM-ULKİN
KALDE'Yİ (ESKİ
SÜMER) ALDI...

ASURBANIPAL
MÖ. 666 YILINDA **TEB'**
ALARAK **MISIR'**IN
BÜYÜK BİR BÖLÜMÜNÜ
ELE GEÇİRDİ...

YENİ İSYANLARIN ÇIKMASI ÜZE-
RİNE ÜÇ YIL SONRA YENİDEN
TEB'E DÖNDÜ VE HALKI CEZALA-
DIRMAK ÜZERE ŞEHİRİ YAKIP
YIKTI...

KRALLIK KISA BİR SÜRE SONRA
YENİ BİR İSYANLA SARSILDI.. BUNLAR
MEZOPOTAMYA'NIN GÜNEYDOĞU-
SINDA YAŞAYAN ELAMLILARDI.
ASURBANİPAL BÜTÜN ÜLKEYİ
ATEŞE VE KANA
BÖĞDÜ..

BASKENTLERİ **SUS**'U YAKIP YIKTI. KRAL
BU ZAFERİ ŞU CÜMLELERLE ANLATMAKTADIR:..
"BİR AYDA TÜM **ELAM** ÜLKESİNE HAKİM OLDUM..
KÖYLERDE ARTIK NE BİR İNSAN, NE DE HAYVAN
SESİ DUYULUYORDU.. MUTLULUK SARKILARI
SUSMUŞTU.."

ASURBANIPAL'IN MÖ 626'DA
ÖLÜMÜYLE İMPARATORLUK TEH-
LİKELİ BİR DEVREYE GİRDİ...
'ERTESİ YIL BABİL BAĞIMSIZLI-
ĞINI İLAN ETTİ... VE KALDE ASILLI
NABUPOLASSAR TARAFINDAN
İDARE EDİLMeye BAŞLANDI...

BİRKAÇ YIL SONRA BU DEFA
NABUPOLASSAR, ASUR BAŞ-
KENTİ ÜZERİNE BİR SALDIRI
DÜZENLEDİ.. ANCAK O'DA GERİ
PÜSKÜRTÜLDÜ.. ŞEHİR NABU-
POLASSAR FRAORTES'İN
OĞLU KYAKSARES'LE BİRLE-
ŞEREK GÜÇLÜ BİR ORDU MEY-
DANA GETİRMESİNDEN
SONRA ALINABİLDİ...

NABUPOLASSAR M.Ö.
612- M.Ö. 539 YILLARI ARASINDA
HÜKÜM SÜRMÜŞ OLAN **KALDE**
HANEDANINI KURDU...

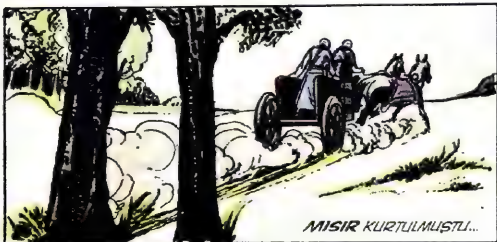
MISIR'IN M.Ö. 605'TE SURİ-
YE'Yİ İSGAL ETMESİ ÜZERİNE
KRAL, OĞLU II. NABUKADNE-
ZAR'I MISIRLILARIN ÜZERİNE
GÖNDERDİ...

İLK SAVAŞ **KARGAMIS** YAKIN-
LARINDA MEYDANA GELDİ.. NABUKADNEZAR
MISIRLILARI YENDİ VE ONLARI KENDİ ÜLKE-
LERİNİN SINIRINA KADAR TAKİP ETTİ...

FAKAT
BABASININ ÖLÜMÜ
ÜZERİNE TAHTA ÇIK-
MAK İÇİN **BABİL'E**
DÖNMEK ZORLUNDA
KALDI...

MISIR KURTULMUŞTU...

BİRKAÇ YIL SONRA, NABUKADNEZAR YUDA KRALLIĞINI İŞGÂL
ETTİ.. KUDÜS'LÜ ALDI VE 3.000 YAHUDİ SAVAS ESİRİNİ
BABİL'E GÖTÜRDÜ...

KRALLIĞIN BAŞINA **SEDEKİAS** ADLI
BİRİNİ GEÇİRDİ.. AMA BU DA ON YIL
SONRA FENİKE VE MİSİR'LA BİRLEŞEREK
İMPARATORLUĞA BAŞ KALDIRMAKTA
GECİKMEDİ...

**KALDE KRALI YENİDEN
FİLİSTİN TOPRAKLARINA GİRDİ.
KUDÜS'Ü YAKIP YIKTI.. DENİZCI-
LİK AÇISINDAN BÜYÜK ÖNEM
TASİYAN FENİKE SEHİRİ TİRAS
ÜZERİNDE KARARGÂH KURDU.
KUŞATMA 13 YIL SÜRDÜ...**

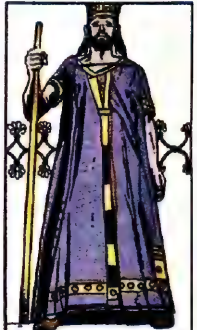

**SONUNDA, MÖ. 568 YILINDA NABU-
KADNEZAR MİSİR'İ ALDI.. FİRAVLIN AMASİS,
YUNAN PARALI ASKERLERİNİ YARDIMA ÇAĞIR-
MIŞ, ANCAK YENİLMEKTEN KURTULAMAMIŞTI..
KALDELİLERLE MİSİRLİLERİN ARASINDA MEYDANA
GELEN SAVAŞLARIN SEBEBİ HAKKINDA ÇOK AZ
ŞEY BİLİNMEKTEDİR...**

BABİL'İN BU MUHTEŞEM DEVRİ,
NABUKADNEZAR'IN M.Ö. 562
YILINDA ÖLMESİYLE PAHA PA ÖNEM
KAZANAN DİŞ MESELELERİNİ
ÇÖZMEYE YETMİYORDU...

ALTI YIL ARAYLA **BABİL**'İ ÜÇ KRAL
YÖNETTİ... KALDELİ BİR KOMUTANIN
OĞLU OLAN SONLUCUSU, TAHTA
ÇIKTIKTAN KISA BİR SÜRE
SONRA.....

...BABİL İMPARATORLUĞU'
NUN SON KRALI NABONİDİ
TAHTA ÇIKARMAK İSTEYEN-
LER TARAFINDAN DÜZEN-
LENEN BİR SUİKAST SO-
NUNDA ÖLDÜRÜLDÜ...

M.Ö. 539 YILINDA PERSLER,
MEZOPOTAMYA'NIN BİR ÇOK SEHRİNİ
ELE GEÇİRDİLER.. NİNOVA ŞEHİRİ
PERSLERE BAĞLI BABİLLİ BİR
YETKİLİ TARAFINDAN KAN
DÖKÜLMEDEN TESLİM
ALINDI...

BİRKAÇ GÜN SONRA

KİROS (KYROS) BÜYÜK BİR TÖRENLE

ŞEHRE GİRDİ VE HALKIN DİNİ İNANÇLARINDA SERBEST BIRAKILMA-
CAĞINI, ŞEHİRİN YAĞMALANMAYA CAĞINI AÇIKLADI. MEZOPOTAM-
YA'DA SAMİ EGEMENLİĞİ BİR DAHA GELMEMEK ÜZERE ORTADAN
KALKTI. ÜLKE VE BASKENT, PERS İMPARATORLUĞUNA BAĞLANDI...

DÖNEMİN KRONOLOJİK GELİŞİMİ

M.Ö. 2000 YILINA DOĞRU

III. Ur sülalesinin bir Elam akını sonucu yıkılmasıyla Sümerlerin de parlak devri son buldu. Yeni Sami kavimlerinden Amurrular (Batı Samilerin bir kolu olan Kuzey Samiler) Mezopotamya'yı işgal ettiler. **Mari** (Tel Hariri) ve **İsin** gibi şehirler onların egemenliğine girdi. Bölgede yeni yeni krallıklar kuruldu.

M.Ö. 1900 YILINA DOĞRU

Amurruların Mezopotamya ve Suriye içlerine doğru ilerlemeleri devam etti. Fırat kıyısında yer alan küçük Babil kentinde, Amurrular tarafından I. Sülale Devri başlatıldı. Halkını Sami kavimlerinden gelen toplulukların oluşturduğu Asur topraklarında, Akad dili konuşulurdu. M.Ö. XIX. ve XVIII. yüzyıllarda Asurlu tüccarlar Anadolu'da yaşayan toplumlarla ticari ilişki içindeydiler. Asurlu tüccarlar o çağın önemli şehirleri yanında, Anadolu yöneticilerin izni ile "**karum**" adını taşıyan ticaret kolonileri (alış-veriş merkezleri) kurmuşlardı. Bunlardan iki tanesi olan, Kayseri yakınındaki **Karum Kaneş** (Kültepe) ile, daha sonra Hititlerin başkenti olan **Hattuşaş**'taki (Boğazköy) **Karum Hattuş** adlı ticaret merkezleri en önemlileriydi.

Avrupa-Asya steplerinde ilerleyen Hint-Avrupa ırkından kavimler, Yunanistan ve Yakındoğu'ya yerleştiler. Atlı savaş arabaları ve tunçtan uzun mızraklarıyla, büyük bir askeri gücü temsil ediyorlardı. Yakındoğu'da başlıca yerleşim bölgeleri; Anadolu yarımadası ile İran'ın geniş platolarıydı. İçlerinden bazıları Hindistan'a kadar giderek oralarda yerleştiler. Bunlardan, M.Ö. XIX. yüzyıldan itibaren Anadolu'da yaşayan Hititler, M.Ö. XVIII. yüzyılda Kızılırmak kıyısında bir devlet kurmuşlar, bir süre sonra Fırat nehrinin batısındaki Anadolu topraklarına egemen oldukları gibi, kuvvetli zamanlarında Mezopotamya içlerine kadar ilerlemişlerdir.

M.Ö. 1800 YILINA DOĞRU

Amurru kralı **I. Şamşı-Adad** devrinde Asur Devleti o dönemin en güçlü devletlerinden biri haline geldi. Orta Mezopotamya ile Suriye'yi istila etti. Babil de I. Sülale Devri'nde aynı güce erişmiş bulunuyordu. O dönemin bir başka güçlü şehir-devleti; **İsin**'i almış olan **Larsa** idi.

M.Ö. 1790 YILINA DOĞRU

Babil Devleti'nin başına ünlü kral **Hammurabi** geçti ve ülkenin kalkınma hızı, en üst seviyeye ulaştı.

M.Ö. 1780 YILINA DOĞRU

I. Şamşı-Adad'ın ölümü üzerine Asur İmparatorluğu'nda dağılmalar başladı. Orta Fırat bölgesindeki **Mari** kenti, bağımsızlığını ilan etti.

M.Ö. 1760 YILINA DOĞRU

Larsa ve **Eşnunna**'nın bağımsızlığına son veren Hammurabi, Mari kentini de sınırları içine alarak, Yukarı Fırat'tan Basra körfezine kadar olan alanda Mezopotamya'nın birliğini sağladı. Asurlular Babililerin üstünlüğünü tanımak zorunda kaldılar. Daha sonraki yıllarda başı bozulmadı. Babil kenti tapınaklarla süslendi. Ünlü **Hammurabi Kanunları**'nın hazırlanması, bu döneme rastlar.

M.Ö. 1750 YILINA DOĞRU

Hammurabi'nin bu tarihte ölümü üzerine imparatorluk sarsılmaya başladı. Kassitler Zagros Dağları'ndan inerek, Mezopotamya'nın içlerine sızmaya başladılar.

M.Ö. 1680 YILINA DOĞRU

Asya kökenli bir dil konuşan Hurriler, bu dönemde Doğu Anadolu'dan Kuzey Mezopotamya ve Suriye'ye dağıldılar.

M.Ö. 1595 YILINA DOĞRU

Hitit kralı **I. Muşşil** Babil'e girdi. Kassitlerin eline geçen şehir, uzun yıllar ikinci planda kaldı.

M.Ö. 1300 YILINA DOĞRU

Asurlular **I. Asur-Uballit** devrinde kısa bir süre için toparlanırlar gibi oldular. Mitannilerin boyunduruğundan çıkarak, Babil'i yeniden egemenlikleri altına aldılar. M.Ö. 1380 - M.Ö. 1282 yılları arasında Hitit tahtında bulunan **I. Suppiluliuma**, **II. Murşil** ve **III. Hattuşil** zamanında, Hitit İmparatorluğu en parlak devrini yaşadı. Bu arada M.Ö. 1282 yılında Mısır ile Kadeş'te savaşmış ve M.Ö. 1278'de, yaklaşmakta olan Asur tehlikesine karşı bir antlaşma imzalanmıştı.

M.Ö. 1100 YILINA DOĞRU

Asurlular Yukarı Mezopotamya'ya egemen olan **I. Tiglatpileser** devrinde kısa süreli bir üstünlük elde ettiler. Filistin ve Suriye'de güçlü bir devletin kurulamamış olması, Sami kavimlerinin göçlerini hızlandırdı ve küçük küçük yerleşim merkezleri kuruldu. M.Ö. 1100 - M.Ö. 900 yıllarına rastlayan bu dönemde önem kazanmış olan toplumlar arasında şunlar sayılabilir: İbrani Krallığı, Fenikeliler (özellikle Tir kenti), Suriye'de yerleşmiş olan Aramiler (özellikle Damas kenti).

M.Ö. 900 YILINA DOĞRU

II. Asur-Dan'ın iktidara gelmesiyle birlikte Asur Devleti de ağır fakat kesin bir yayılma politikası izlemeye başladı. Amaç güneyde Babil'i, batıda Suriye ve Filistin'de yaşayan toplulukları egemenlik altına almaktı. **II. Asur-Nasirpal** ve **III. Salmanassar** devrinde de bu politika değişmedi. Babil ve Suriye üzerine birçok sefer düzenlendi.

URARTULAR

M.Ö. III. binde Doğu Anadolu'da yaşayan Asya kökenli Hurrilerin kurdukları devletin M.Ö. II. binin sonlarına doğru parçalanmasıyla (Hurri-Mitanni), küçük beylikler oluşmuştu. Bir konfederasyon halinde yaşayan bu beyliklerin bulundukları bölge, Asur kaynaklarında **Uruatri** ya da **Nairi** adı ile verilmektedir.

Van Gölü merkez olmak üzere M.Ö. IX. yüzyılda kurulan Urartu Devleti, kısa sürede sınırlarını doğuda Urmiye Gölü, batıda

Elazığ-Erzincan, kuzeyde Gökçe Gölü, güneyde Van Gölü'nün güneyi ile Kuzey Irak'a kadar genişletti. Başkent, bugünkü Van Kalesi olan **Tuşba** idi.

Uygarlık alanında özellikle madeni eserler, kaya işçiliği ve mimari alanda kalıcı eserler ortaya koyan Urartular, birçok kez Asurlularla savaşmak zorunda kaldılar. Kralları **II. Sarduri** (M.Ö. 764 - M.Ö. 735) zamanında güçlü bir devlet haline geldiler. **I. Rusa** (M.Ö. 735 - M.Ö. 714) devrinde ise Kafkasya'dan güneye inen Kimmerlere yenik düştüler. M.Ö. 714 yılında bu karışıklıktan yararlanan Asur kralı **II. Sargon**, Urartu ülkesine büyük bir sefer düzenledi ve krallığın taşınabilir bütün zenginliğini ülkesi Asur'a götürdü. Bu yenilgiye dayanamayan **I. Rusa** intihar etti.

M.Ö. 745

İç karışıklıklarla geçen uzun bir dönemin sonunda Asur tahtına **III. Tiglatpileser** çıktı. İlk iş olarak Babil üzerine yürüdü ve şehri yakıp yıktı. Suriyeli prensleri vergiye bağladı ve M.Ö. 732 yılında Damas'a girerek, şehri yağma etti.

M.Ö. 725

Asur Devleti'nin başına geçen **II. Sargon**, İbrani Krallığı'nın başkenti Samaria'yı aldı ve halkını bölgeden sürdü. Yuda Krallığı'nı ve Fenike limanlarını ele geçirdikten başka, Filistin, Suriye ve Mezopotamya'yı da egemenliği altına aldı. M.Ö. 715'te bugünkü Horsabad kentinin yerinde yeni bir başkent kurdu. Birkaç yıl sonra oğlu ve halefi **Sanharib**, Fenike kıyılarını kontrolü altına alacaktı.

M.Ö. 671 YILINA DOĞRU

Asur kralı **Asarhadon** bu dönemde Mısır'a saldırdı. Delta bölgesini ve Memfis'i ele geçirdi. Yukarı Mısır'ı vergiye bağladı.

M.Ö. 668

Asurbanipal'in tahta geçmesiyle birlikte Asur Devleti politik, kültürel ve ekonomik alanda en üst seviyesine ulaştı. Önemli bir kütüphaneye sahipti. Teb şehrini yakıp yıkarak Mısır Krallığı'nın

son kalıntılarını da ortadan kaldırdı.

M.Ö. 626

Asurbanipal'in ölümünden sonra başlayan taht kavgaları, imparatorluğu zayıf düşürdü. Birkaç yıl önce bağımsızlığını kazanmış olan Mısır, Asya topraklarına doğru saldırgan bir politika izlemeye başladı. Babil tahtına geçen **Nabopolassar**, egemenliğini ilan etti. İran'da yaşayan Medler, ilk fırsatta harekete geçmek için uygun zamanı kollar duruma geldiler. Ülkenin kuzey sınırları aynı dönemde istilacı göçebe topluluklar tarafından tehdit edilmeye başlandı.

M.Ö. 612

Asur topraklarına saldıran Babilliler ve Medler, başkent Ninova'yı ellerine geçirdiler. İmparatorluk bu iki devlet arasında paylaşıldı. Bu arada büyük bölümü Babillilerin eline geçmiş oluyordu.

M.Ö. 605

II. Nabukadnezar devrinde Babil yeniden parlak bir döneme girdi. Şehir görkemli yapılarla süslendi. Sanat, edebiyat ve bilim alanında gelişmeler görüldü.

M.Ö. 587

II. Nabukadnezar Kudüs'ü kuşattı ve ele geçirdi. Yuda Krallığı ortadan kalktı, halkı Babil'e sürüldü. Filistin toprakları denetim altına alındı. Nabukadnezar'ın M.Ö. 562'de ölümünden sonra yeniden iç karışıklıklar çıktı.

M.Ö. 555

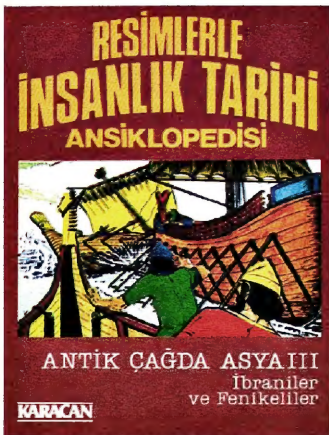
Pers kralı **Kiros** (Kyros), Medleri yendi ve başkentleri Ekbatana'yı ele geçirdi. Hızlı bir yayılma politikasını başlatarak M.Ö. 546'da başkentleri Sardes'i (Sart) zaptederek Lidya Krallığı'nı egemenliği altına aldı.

M.Ö. 539

Babillileri yenerek onların sahip olduğu toprakları kendi topraklarına kattı.

RESİMLERLE İNSANLIK TARİHİ ANSİKLOPEDİSİ

GELECEK SAYI:
İBRANİLER VE FENİKELİLER

BAYİNİZDEN
ŞİMDİDEN AYIRTINIZ